

DOI: 10.31648/an.6666

MULTISENSORYCZNOŚĆ *LISTÓW DO VERY* VLADIMIRA NABOKOVA

MULTISENSORY EXPERIENCES IN *LETTERS TO VÉRA* BY VLADIMIR NABOKOV

Anna Ginter

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6735-6149>

Uniwersytet Łódzki / University of Lodz

e-mail: anna.ginter@uni.lodz.pl

Keywords: multisensory experiences, synaesthesia, synaesthetic metaphor, Vladimir Nabokov, Vera Slonim

Abstract: The main aim of the present paper is to investigate and describe the nature of synaesthetic devices employed by Vladimir Nabokov evident in his letters to his wife – Vera Slonim. The analysis of the language and style of the matrimonial intimate correspondence, written for one reader only, is expected to provide evidence allowing one to establish whether the numerous variants of perceptual synaesthesia employed by Nabokov in all his literary texts reflect his genuine synaesthetic experiences or whether such can only serve as examples of the writer's passion for creating a kind of perceptual play on words and puzzles.

Wprowadzenie

Wśród prywatnej korespondencji Vladimira Nabokova zachowało się około 300 listów napisanych do żony w latach 1923-1975, z czego przeważająca większość pochodzi z lat 1923-1939. Ich książkowe wydanie (w języku rosyjskim i w tłumaczeniu na język angielski) ukazało się dopiero w 2014 roku, choć o ich publikacji Brian Boyd rozmawiał z Verą Nabokową już w latach 80., niedługo po śmierci pisarza [Boyd 2014, 539]. Odczuwane przez nią z jednej strony pragnienie udostępnienia listów jako spuścizny po mężu, a z drugiej

strony – obawa przed ujawnieniem światu skrywanej części życia prywatnego są jak najbardziej zrozumiałe. Listy do Very nie były pisane z myślą o szerokim gronie odbiorców. Jedynym ich czytelnikiem i adresatem (z wyjątkiem kilku zdań skierowanych do kilkuletniego syna) Vladimir Nabokov uczynił swoją sympatię, a następnie żonę – Verę Słonim. Na tym właśnie polega ich fenomen – stanowią zbiór intymnej korespondencji między małżonkami.

Dla badaczy twórczości Nabokova publikacja prywatnych listów pisarza stanowi nie lada okazję do bliższej obserwacji nie tylko stylu jego „nieliterackiego” pisarstwa, lecz także językowych preferencji czy zabiegów, nieobliczonych na wywołanie zaplanowanego efektu u czytelników. Innymi słowy, listy do żony mogą pokazać, w jak wielkim (lub niewielkim) stopniu styl i język prywatnych tekstów Nabokova różni się od tego niepowtarzalnego stylu i języka, który znany jest czytelnikom z jego licznych powieści i opowiadań. Taki właśnie cel przyświeca rozważaniom podjętym w niniejszym artykule: spróbować ocenić, które cechy literackiego stylu i języka dzieł Nabokova widoczne są w jego prywatnych listach do żony i stanowią raczej rodzaj upodobania niż narzędzia pracy. Punktem wyjścia w prowadzonych obserwacjach jest synestezja – Nabokova bowiem uważa się za jednego z najwybitniejszych twórców obdarzonych darem multisensorycznego postrzegania świata. Chodzi zatem o wykazanie, czy odczucia synestezyjne stanowią element świata przedstawionego w listach, oraz o próbę odpowiedzi na pytanie, czy obecne w nich konstrukcje łączące różnorodne wrażenia sensoryczne są niezamierzonym efektem synestezyjnych odczuć pisarza, czy może świadomym zabiegiem genialnego mistrza słowa?

Synestezja i synestezyjne skojarzenia Nabokova

Synestezja definiowana jest jako zjawisko, które występuje wtedy, gdy „jednomodalny bodziec zmysłowy wywołuje mimowolnie jednoczesne wrażenie w dwóch lub więcej modalnościach zmysłowych” [Rogowska 2002, 465]. Co istotne, skojarzenia synestezji percepcyjnej są stałe i niezmiennie w ciągu całego życia; pojawiają się automatycznie, bez kontroli świadomości i udziału woli.

Najczęstszą formą synestezji jest chromestezja (synestezja barwnego słyszenia). Oznaki tej właśnie odmiany zaobserwował u siebie Nabokov i drobniaczko opisał w autobiograficznych książkach *Tamte brzegi* (*Другие берега*, 1990) oraz *Pamięci, przemów. Autobiografia raz jeszcze* (2004), choć opisy te odpowiadają raczej synestezji grafem-kolor. Sam jednak w obydwu wyznaniach zauważa, że w jego przypadku mechanizm powstawania synestezyjnych asocjacji w znacznym stopniu wykracza poza schemat typowy dla chromestezji: „Ażeby określić należycie ubarwienie litery, muszę, wyobrażając sobie wzrokowy jej odpowiednik, posmakować go, pozwolić mu spęcznieć albo roztopić się w ustach” [Nabokov 1990, 23].

Ta wielozmysłowość Nabokovowskich synestezyjnych skojarzeń znajduje swój wyraz w powieściach i opowiadaniach... oraz w listach. I nie chodzi tu tylko o przykłady będące rezultatem synestezyjnego odbierania rzeczywistości, lecz także o obecne w tekstach w ogromnej liczbie synestezyjne metafory. Można zaryzykować stwierdzenie, że znajomość mechanizmu powstawania mimowolnych doznań pozwoliła pisarzowi przenieść go na świadomie tworzoną płaszczyznę języka literackiej fikcji oraz prywatnej korespondencji, i potraktować jako formę zabawy słowami, pewnego rodzaju grę lub upodobanie czy wyzwanie – jako jedną z wielu odmian logicznych łamigłówek obecnych również w listach. Do takiego podejścia uprawnia wyznanie samego Nabokova, który w jednym z pierwszych listów do Very Słonim pisze:

Ты знаешь, мы ужасно похожи друг на друга... Например, в письмах: мы оба любим 1) вставлять незаметно иностранные слова, 2) выдерживать из любимых книг, 3) переводить впечатленья одного чувства (например, зрительного) на впечатленья другого чувства (например, вкусового) (8 I 1924 r.)¹

Słowa te wykorzystywane są niekiedy jako dowód na występowanie również u Very doznań synestezyjnych i tym większe zrozumienie dla sposobu percepcji świata pisarza, a nawet jako dowód istnienia mistycznej więzi między przyszłymi małżonkami [zob. Averin 2018, 236]. Vera rzeczywiście, podobnie jak Vladimir, należała do grona synestetyków, co samo w sobie wydaje się oczywiście dość niezwykle. Skoro jednak synestezja jest zjawiskiem mimowolnym, a skojarzenia międzymodalne pojawiają się bez kontroli świadomości, to w ich przypadku nie można mówić o upodobaniach do przekładania wrażeń jednego zmysłu na inny, a o tym wspomina Nabokov. Można się za to skłaniać ku potraktowaniu podobnych konstrukcji jako celowego zabiegu pisarza. Jedno z drugim jest zresztą ściśle powiązane, jak dowodzą tego badania prowadzone w zakresie psychologii i neuronauk. W artykule *Czy synestetycy są wśród nas* Aleksandra Rogowska zauważa, że synestetycy to ludzie bardziej wrażliwi na niuanse bodźców muzycznych niż nieobdarzeni tym darem. Ponadto, „synestetycy mają większe tendencje do twórczości (...) i mogą odnosić ze swej zdolności korzyści w języku żywej wzrokowej wyobraźni już w procesie kodowania, wzbogacając zasoby większą ilością informacji i transformując bodźce na wejściu, dzięki czemu ich percepcja reprezentuje dużo bardziej aktywny proces postrzegania” [Rogowska 2004, 43-44].

Co więcej, synestezja, zwłaszcza w swojej odmianie grafem-kolor, jest związana ze wzmocnieniem pamięci werbalnej i wizualnej, ze zwiększoną obrazowością i kreatywnością oraz ze wzbogaconym światem doznań [Meier, Rothen 2013, 2]. Dowodzi tego Beat Meier, który na przykładzie sieci semantycznej związanej z postrzeganiem litery A w kolorze czerwonym, pokazuje możliwości tworzenia różnorodnych i rozległych połączeń między kolejnymi

¹ Cytaty z listów Nabokova do Very przywołuję zgodnie z wydaniem [Набоков 2019, online]. W nawiasie podaję datowanie listu. W cytatach zachowana jest ortografia tekstu źródłowego.

pojęciami u synestetyka, w przeciwieństwie do bardzo ograniczonej sieci semantycznej, która powstaje w przypadku niesynestetyka [Meier 2013, 129]. Dodatkowe skojarzenia w sieci mogą stać się podstawą dla zwiększonej kreatywności, co z kolei wskazuje na istnienie powiązania między synestezją i twórczą pracą artysty.

Próbie wyjaśnienia tej zależności podjęli Ramachandran i Hubbard. Przeprowadzone przez nich badania wykazały, że mutacja, która najprawdopodobniej odpowiada za powstanie synestezji, wywołuje dodatkową komunikację między różnymi częściami mózgu odpowiedzialnymi za specyficzny rodzaj percepcji, np. ostrość, wygięcie linii czy odcień koloru. W zależności od tego, w którym i jak bardzo rozległym obszarze do tego dojdzie, może doprowadzić zarówno do synestezji, jak i do skłonności do łączenia pozornie niezwiązanych ze sobą pojęć i idei [Ramachandran, Hubbard 2003, 58].

Ustalenia badaczy zdają się zatem potwierdzać zwiększoną kreatywność osób dysponujących zdolnościami multisenorycznego postrzegania świata. Istnieje więc duże prawdopodobieństwo, że wyrażenia przypominające synestezje w rzeczywistości są zaledwie konstruktem celowo utworzonym przez pisarza – dla przyjemności zabawy słowami i dla swoistej gry z czytelnikiem.

Metafory synestezyjne

Listy z lat 1923-26 – to korespondencja bez pamięci zakochanego pisarza, który stara się oczarować ukochaną również za pomocą słowa pisanego. Cechuje je nadzwyczajne bogactwo zmysłowych odniesień, metafor i porównań. Nabokov, dotrzymując obietnicy codziennego pisania listu, w niebanalny sposób opisuje wrażenia wywołane przez różne życiowe sytuacje, zwykłe codzienne czynności, spotykane osoby, doświadczane piękno natury, a przede wszystkim – wyraża miłość do Very przez wyszukane środki językowe.

Wśród zawartych w listach licznych metafor synestezyjnych są zarówno konwencjonalne, jak i niepowtarzalne – autorskie połączenia wyrazowe, a przy tym Nabokov łączy i miesza ze sobą nie tylko doznania sensoryczne, lecz także wrażenia zmysłowe z pozazmysłowymi. Najlichnieszą grupę stanowią przykłady z percepcyjną domeną źródłową związaną z doznaniem wzrokowymi. To właśnie do nich odwołuje się pisarz, by wyrazić głębię uczuć do Very. W jasnych, świetlistych, słonecznych barwach, kojarzonych powszechnie z pozytywnymi emocjami, opisuje swoje szczęście („счастье солнечное”) [1], miłość („солнечная любовь”) [2] i sposób, w jaki postrzega ukochaną („солнечные глаза, губы, плечи”, „солнечный голос”) [3]:

[1] Я клянусь – и... тут ни при чем – я клянусь всем, что мне дорого, всем, во что я верю, – я клянусь, что так, как я люблю тебя, мне никогда не приходилось любить, – с такою нежностью – до слез – и с таким **ЧУВСТВОМ СИЯНИЯ**. (...). И я больше всего хочу, чтобы ты была счастлива, и мне кажется, что

я бы мог тебе счастье это дать – **счастье солнечное**, простое – и не совсем обыкновенное. (8 XI 1923 r.)

[2] Я люблю тебя сегодня какой-то особенной, широкой, **солнечной любовью**, пропитанной запахом хвой, – оттого что я день-деньской блуждал по холмам, отыскивал изумительные тропинки, с умилением кланялся знакомым бабочкам... В прогалинах летал цветочный пух, как мягкий редкий снежок, тиликали кузнечики, и золотые паутины – колеса солнца – протягивались через дорожку, липли к лицу. И по деревьям пробегал пышный шум, и вдали по склонам скользили тени облаков. Очень было вольно, и **светло, и похоже на мою любовь к тебе**. (18 VIII 1924 r.)

[3] Я люблю тебя, я хочу тебя, ты мне невыносимо нужна... **Глаза твои** – которые так изумленно **сияют**, когда, откинувшись, ты рассказываешь что-нибудь смешное, – **глаза твои, голос твой, губы, плечи твои – такие легкие, солнечные**... (8 XI 1923 r.)

Nabokov nie tylko w pierwszym okresie znajomości i wspólnego życia przestrzega Verę w słonecznych asocjacjach. Przez całe życie nazywa ją słońcem, szczęściem i radością.

Wrażenia kolorystyczne zawsze wysuwały się u Nabokova na pierwszy plan wśród doznań zmysłowych. W rozmowach z dziennikarzami podkreślał swoje „umiłowanie kolorów” [Nabokov 2016, 30], a w autobiografii szeroko opisywał ich rolę w percepcji świata i kształtowaniu jego stylu pisarskiego [Nabokov 2004, 32]. Co więcej, barwa, obok synestezji, stała się głównym wyznacznikiem stylu Nabokova. Oczywiście jest więc, że ogromna wrażliwość na doznania kolorystyczne znalazła swój wyraz w listach do Very. Pisarz wykorzystał barwy jako narzędzie do opisu cech swojej ukochanej – jej charakteru [4] i głosu [5][6]:

[4] Моя прелестная, моя любовь, моя жизнь, я ничего не понимаю: как же это тебя нет со мной? Я так бесконечно привык к тебе, что чувствую себя теперь потерянным и пустым: без тебя – души моей. Ты для меня превращаешь жизнь во что-то легкое, изумительное, радужное, – на все наводишь блеск счастья, всегда разного: иногда **ты бываешь туманно-розовая**, пушистая, иногда – **темная**, крылатая, и я не знаю, когда я больше люблю глаза твои, – когда они открыты или когда закрыты. (13 VII(VIII) 1924 r.)

[5] Неистово и бесконечно люблю тебя, – почерк твой, похожий на твою походку, **голос твой – цвета осторожной зари**. (17 I 1924 r.)

[6] **Золотоголосый** мой ангел (10 IV 1970 r.)

Uwagę warto zwrócić również na przymiotnik „радужный” [4], który pełni szczególną rolę, nie tylko opisując wielobarwność życia pisarza po poznaniu Very. Motyw tęczy jest bardzo bliski Nabokowowi i znajduje swoją realizację na gruncie wielu jego utworów. Został m.in. wykorzystany przez niego w autobiografiach przy opisie doznań synestezyjnych barw i stał się źródłem metaforycznego zobrazowania relacji między językiem rosyjskim i angielskim jako narzędziami pracy pisarskiej [Ginter 2015, 160-164]. A zatem to,

co w zamyśle pisarza jest „tęczowe”, nie jest wyłącznie radośnie różnobarwne, ale też wydaje się przedstawiać dla niego nadzwyczajną wartość.

Odmienne w swoim charakterze są dwa pozostałe zacytowanych przykładów [5][6], w których obydwie dziedziny, źródłowa i docelowa, dotyczą wrażeń sensorycznych. W każdym z tych odwzorowań metaforycznych wrażenia kolorystyczne z domeny źródłowej przenoszone są na doznania słuchowe w domenę docelową.

Wrażenia wzrokowe to nie, oczywiście, jedyne sensoryczne odczucia, stanowiące podstawę metafor w listach do Very. Należą do nich również doświadczenia smakowe [7][8][9], choć w porównaniu z innymi przykładami jest ich stosunkowo niewiele:

- [7] Погода морозная: прямые розовые дымки и **воздух вкуса клюквы в сахаре**. (14 I 1924 r.)
- [8] Она еще советует мне одному застрять на три месяца здесь, с обещанием найти мне кров, но (не говоря уже о том, что мне боязно и не очень даже приятно на нее положиться – ее холодные глаза и **сахарный голосок** меня бесят невыносимо) это, конечно, дичь – без тебя жить не могу. (17 IV 1939 r.)
- [9] Ремизов похож на евнуха, а также на шахматную фигуру, уже взятую (do you see my point. Чуть криво стоит на краю столика, малоподвижная и резная). Толстоватый, короткий, в наглухо застегнутом пальто. **Был очень сладок** со мной. (8 II 1936 r.)

Efektowna metafora „воздух вкуса клюквы в сахаре” [7] dowodzi twórczego potencjału pisarza w kreowaniu niezwykłych połączeń sensorycznych, który chętnie wykorzystywał zwłaszcza w pierwszych listach do Very. W korespondencji z późniejszego, małżeńskiego okresu wśród metafor ze źródłową domeną smaku przeważają skojarzenia konwencjonalne [9], niekiedy tylko nieco zmodyfikowane [8]. Do podobnego wniosku można dojść na podstawie metafor z wyjściową domeną koloru: w pierwszych listach głos Very porównywany jest do barw świtu [5], w późniejszych natomiast pisarz wykorzystuje powszechnie używane metaforyczne określenie złotego koloru, choć niekonwencjonalnie połączonego z przymiotnikiem „голосый” [6].

Interesujące są też przykłady doznań dotykowych [10] i słuchowych [11]:

- [10] Не скрою: я так отвык от того, чтобы меня – ну, понимали, что ли, – так отвык, что в самые первые минуты нашей встречи мне казалось: это – шутка, маскарадный обман... А затем... И вот есть вещи, о которых трудно говорить – сотрешь **прикосновением слова** их изумительную пыльцу... (ok. 26 VII 1923 r.)
- [11] Меж тем тебя можно ушибить некрасивым уменьшительным – оттого что **ты вся такая звонкая, как морская вода**, хорошая ты моя. (8 XI 1923 r.)

Pierwszy z przykładów [10] – to słowa pierwszego listu Nabokova do niedawno poznanej Very. Zauroczony nią młody pisarz w przepelniony emocjami sposób próbuje dotknąć spraw ważnych tak, by nie utracić ich intymnego

charakteru. W każdym kolejnym liście wyznaje swoje uczucia odważniej, sięgając po poetyckie porównania, jak w przykładzie [11].

W zgromadzonym materiale, obejmującym wyrażenia łączące doznania zmysłowe różnych modalności lub doznania zmysłowe z elementami językowymi, obecne są synestezyjne wyrażenia, które nie pozwalają na zakwalifikowanie ich do kategorii metafor, poddając się interpretacji konceptualnej [por. Strik Lievers 2017]. Należą do nich m.in. przykłady [12][13]:

[12] Сейчас ухожу в мягкий свет, в **остывающий гул вечера** и буду любить тебя и сегодня вечером, и завтра, и послезавтра, и еще очень много очень даже много завтра. (marzec-kwiecień 1925 r.)

[13] Я потушил – и вдруг промелькнул образ: комнатка в тулонской плохенькой гостинице, **бархатночерная глубина окна**, открытого в ночь, и где-то далеко за темнотой – шипенье моря, словно кто-то медленно втягивает и выпускает воздух сквозь зубы. (7 VI 1926 r.)

Interpretacja każdego z przykładów daje możliwość dostrzeżenia istniejących w nich relacji metonimicznych na podstawie doznań sensorycznych. Jednakże z uwagi na ograniczony zakres prezentowanych tu rozważań, wyrażenia te będą przedmiotem dyskusji w kolejnych pracach. Tutaj natomiast stanowią zaledwie ilustrację różnorodności multisensorycznych wyrażen obecnych w listach.

Synestezyjny opis barw

Ponadprzeciętne predyspozycje Nabokova do wnikliwej obserwacji świata znalazły swoje odzwierciedlenie również w sposobie opisu barw, co nie jest zaskoczeniem, gdyż różnorodność i bogactwo doświadczanych wrażeń wizualnych oraz dążenie do precyzji w ich określaniu rozpatrywane są w kategoriach cech charakterystycznych dla synestetyków. Jak wykazały prowadzone w tym zakresie badania, synestetycy wykazują się bardziej pogłębionymi opisami kolorów i nieporównanie większym zasobem określeń kolorów niż niesynestetycy. Co równie istotne, osoby obdarzone zdolnością synestezyjnego postrzegania świata są znacznie bardziej kreatywne w opisywaniu i nazywaniu kolorów (Simner i in. 2005, 1073), a ponadto, zwłaszcza osoby z synestezją grafem-kolor, mają wzmocnioną percepcję kolorów i zwiększoną zdolność ich zapamiętywania [Meier, Rothen 2013, 5]. To ostatnie stwierdzenie wyjaśnia łatwość, z jaką Nabokov w najdrobniejszych szczegółach opisuje w listach do Very wrażenia doświadczane podczas wcześniejszych spacerów, spotkań czy zwykłych obserwacji. Przykładem może tu być mistrzowski opis kałuży „zabarwionej” olejem [14], dostrzeżonej podczas deszczu:

[14] Шел сильный дождь. В луже на дворе пролилось масло: сперва образовался огромный **стального цвета** овал, и в середине его медленно расцвело чудеснейшее пятно, которое медленно стало менять цвета. Представь себе материк

на карте – где, скажем, горы **дивно фиолетового цвета**, переходящего в **нежно-сиреневый** по краям, – где **малахитовым оттенком** отмечены лесистые места, и **розовым** равнины, и **оранжеватым** плоскогорья. Затем, мой любимыш, эти краски медленно стали блекнуть, все пятно принимало **песочные** и **коричневатые оттенки**, **словно высохла растительность и материк превратился в пустыню**. Но еще долго медлили там и сям **зелено-розовые** узлы, так что лужа была похожа на огромный тускловатый опал. (10 VII 1926 r.)

Дążenie do precyzyjnego opisu nie tylko doświadczanych, lecz także obserwowanych w otoczeniu odcieni barw skłoniło Nabokova do poszukiwania odpowiednich środków leksykalnych, często wykraczających poza terminologię przewidzianą dla tego zakresu leksyki. Obok nazw barw podstawowych dla języka rosyjskiego są to więc wyszukane określenia uściślające nasycenie i jakość barwy, jak w przykładzie [15] oraz w opisach [16][17][18]:

[15] Сейчас без десяти девять. Только что потухли **на матово-голубом** небе чудесные **розовые** перья параллельных облаков – эфирные ребра неба. (11 VII 1926 r.)

[16] Я попал на первое представление **абрикосового** и **голубого рассвета**. (6 IV 1970 r.)

[17] А накануне моего отъезда Дирекция Западных и Восточных Небес угостила нас чудовищно-прекрасным закатом. Наверху небо было **глубоко-голубое** – и только на западе стояло громадное облако в виде **лилового** крыла, раскинувшего **оранжевые** ребра. Река была **розовая**, **словно в воду капнули портвейна**, – и вдоль нее летел экспресс из Праги в Париж. А на самом горизонте, под тем **фиолетовым** облаком, отороченным **оранжевым** пухом, полоса неба **сияла легкой зеленоватой бирюзой** – и в нем таяли **огненные** островки. Все это напоминало Врубеля, Библию, птицу-алькогност. (24 VIII 1924 r.)

Warto zauważyć, że w swoich poszukiwaniach możliwie jak najtrafniejszego narzędzia opisu barw Nabokov tworzy nazwy hybrydowe, łączące różne kolory lub odcienie należące do różnych barw podstawowych (np. „зелено-розовые”) oraz sięga do porównań, które pomagają mu uściślić opisywany odcień barwy (np. „Река была розовая, словно в воду капнули портвейна”).

Troskę Nabokova o dokładność i szczegółowość w opisie kolorystycznych wrażeń ilustruje fragment listu [18], w którym instruuje żonę, jak należy opisywać motyle:

[18] Бабочек нельзя так описывать. Что значит «желтая»? Есть миллион оттенков желтого. Та маленькая, в черных крапинках, должно быть, не просто желтая, а оранжевато-рыжая – вроде мази для желтых сапог. Если это так, то принадлежит она к роду *Brenthis* или *Melithea* (дневные бабочки с пестрым, часто перламутровым исподом). Другая же, ты пишешь, белая с желтым кантом? Не знаю. Опиши подробнее, – и вообще, еще отметь нескольких. (21 VI 1926 r.)

Jak pokazują to powyższe przykłady, precyzja w określaniu barw i ich odcieni wyraźnie widoczna jest w każdym, również prywatnym i intymnym piśmarstwie Nabokova. Nie jest ona zatem chwytem piśmarskim stosowanym w utworach literackich, mającym na celu przyciągnięcie uwagi czytelnika. Wynika raczej z towarzyszącego synestezyjnym zdolnościom zamięłowania do barwnych doznań wizualnych i dążenia do przekazania subtelnych różnic między poszczególnymi odczuciami.

Podsumowanie

Nabokov w pełni świadomie wykorzystywał swój dar. Synestezja wiąże się z nadzwyczajną wrażliwością na doznania sensoryczne i ze zwiększoną predyspozycją do metaforycznego odbioru rzeczywistości. Pisarz potrafił uważnie przyjrzeć się swoim doznaniom i na tej podstawie sformułował ich cechy, co dokładnie opisał w autobiografii. A skoro z upodobaniem zestawiał słowa, bawił się ich brzmieniem i znaczeniami, tworzył gry, łamigłówki i kalambury, to stąd już tylko krok do stwierdzenia, że znaczna część (może nawet przeważająca większość) obecnych w listach konstrukcji o charakterze sensorycznym powstała w taki sam sposób – przez świadome zestawienie wrażeń wywoływanych przez odmienne bodźce. Mówiąc inaczej, Nabokov celowo i z pewnością z dużą dozą przyjemności opisywał doznania pochodzące z jednego zmysłu za pomocą określeń typowych dla innych modalności, jak sam to przyznał w liście zacytowanym w początkowej części rozważań. Zarówno w tekstach fikcji literackiej, jak i w listach świadomie tworzył w ten sposób konstrukcje pozornie synestezyjne, które wprowadzają w błąd badaczy starających się zidentyfikować ślady synestezyjnego postrzegania świata w twórczości pisarza. Takie stwierdzenie nie jest jednak próbą zakwestionowania synestezyjnego daru pisarza. Wręcz przeciwnie – umiejętność multisensorycznych opisów rzeczywistości jest w linii prostej konsekwencją neurologicznie uwarunkowanej synestezji wraz z jej nadzwyczajną wrażliwością na wszelkie doznania zmysłowe oraz niezwyklej doświadczeniem barw i ich odcieni, wymykających się spod schematu opisu za pomocą nazw obecnych w zasobach leksykalnych.

Bibliografia

- Averin Boris Valentinovič. 2018. *Pis'ma Nabokova k Vere kak hudożestvennyj tekst (1923-1926)*. «Filologičeskie nauki. Voprosy teorii i praktiki» № 10 (88), č. 2: 235-238. V: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2018_10-2_02.pdf [Dostup 19 VII 2020] [Аверин Борис Валентинович. 2018. *Письма Набокова к Vere как художественный текст (1923-1926)*. «Филологические науки. Вопросы теории

- и практики» № 10 (88), ч. 2: 235-238. В: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2018_10-2_02.pdf [Доступ 19 VII 2020].
- Boyd Brian. 2014. *Appendix Two: Afterlife*. V: Nabokov Vladimir. 2014. *Letters to Véra*. Penguin Classics: 539-541.
- Ginter Anna. 2015. *Synestezyjny świat Vladimira Nabokova*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Meier Beat. 2013. *Semantic representation of synaesthesia*. "Theoria et Historia Scientiarum" Vol. 10: 125-134. V: <http://apcz.pl/czasopisma/index.php/THS/article/view/ths-2013-0006/3524> [Доступ 19 VII 2020].
- Meier Beat, Rothen Nicolas. 2013. *Grapheme-color synaesthesia is associated with a distinct cognitive style*. "Frontiers in Psychology" Vol. 4, no 632. V: http://www.apn.psy.unibe.ch/unibe/philhuman/psy/apn/content/e5638/e6102/e147979/e380914/MeierRothen_FIF2013_ger.pdf [Доступ 18 VII 2020].
- Nabokov Vladimir Vladimirovič. 1990. *Drugie berega*. V: Vladimir Nabokov. *Sobranie sočinenij v četyreh tomah*. Red. Erofeev V.V. T. 4. Moskva: Izdatel'stvo «Pravda»: 133-302 [Набоков Владимир Владимирович. 1990. *Другие берега*. В: Владимир Набоков. *Собрание сочинений в четырех томах*. Ред. Ерофеев В.В. Т. 4. Москва: Издательство «Правда»: 133-302].
- Nabokov Vladimir. 2004. *Pamięci, przemów. Autobiografia raz jeszcze*. Warszawa: Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA.
- Nabokov Vladimir. 2016. *Własnym zdaniem*. Warszawa: Wydawnictwo Aletheia.
- Nabokov Vladimir. 2019. *Pis'ma k Vere*. Moskva: Kolibri. V: http://loveread.ec/read_book.php?id=70335&p=1 [Доступ 19 VII 2020] [Набоков Владимир. 2019. *Письма к Vere*. Москва: Колибри. В: http://loveread.ec/read_book.php?id=70335&p=1 [Доступ 19 VII 2020].
- Ramachandran Vilayanur S., Hubbard Edward M. 2003. *Hearing colors, tasting shapes*. "Scientific American": 52-59. V: http://cbc.ucsd.edu/pdf/SciAm_2003.pdf [Доступ 18 VII 2020].
- Rogowska Aleksandra. 2002. *U źródeł synestezji: podstawy fizjologiczne i funkcjonalne*. „Przeegląd Psychologiczny” t. 45, nr 4: 465-474.
- Rogowska Aleksandra. 2004. *Czy synestetycy są wśród nas? „Modelowe Nauczanie” nr 7: 29-49*.
- Simner Julia, Ward Jamie, Lanz Monika, Jansari Ashok, Noonan Krist, Glover Louise, Oakley David A. 2005. *Non-random associations of graphemes to colours in synaesthetic and non-synaesthetic population*. "Cognitive Neuropsychology" 22 (8): 1069-1085. V: <http://www.daysyn.com/Simneretal2005.pdf> [Доступ 17 VII 2020].
- Strik Liefers Francesca. 2017. *Figures and the senses. Towards a definition of synaesthesia*. "Review of Cognitive Linguistics" 15 (1): 83-101. V: https://www.researchgate.net/publication/319166052_Figures_and_the_senses_Towards_a_definition_of_synaesthesia [Доступ 19 VII 2020].